

højesterets historie op og omtaler nogle enkelte principielle afgørelser. Blandt disse er sagen i 1978 om Fristaden Christiania, hvori det blev fastslået, at domstolene kun kan beskæftige sig med retlige spørgsmål og ikke kan tage stilling til politiske eller sociale konflikter. En anden principiel sag satte rammer om den urgamle grundsætning om, at stjålne koster skal tilbageleveres ejermændene endog fra den, der har erhvervet dem i god tro. Nogle af Sigurd Swanes malerier var uretmæssigt blevet solgt til en godtroende kunsthandler. Da Swane og hans familie havde optrådt med stor uforsigtighed, kunne de imidlertid ikke påberåbe sig tilbageleveringsretten. Som en illustration af det forhold, at højesteret følger med den almindelige retsopfattelse nævner Tamm, at Hermann Bangs »Håbløse Slægter« i sin tid blev erklæret for stridende mod straffeloven, hvorimod »Fanny Hill« i 1965 blev frifundet.

De øvrige bidrag til festskriftet er af overvejende juridisk interesse, men enkelte emner belyser vigtige almenpolitiske problemer i efterkrigstiden. Dette gælder især Niels Madsens afhandling om domstolenes anvendelse af folkeret og EF-ret. Det overses ofte, at det europæiske fællesskabs vedtagelser i vid udstrækning uden videre er gældende ret i Danmark. På samme måde som dette problem afspejler landets skiftende forhold udadtil er en anden side af den nyeste tids domspraksis en afspejling af, hvad der er sket i vort eget samfund. Herom handler Jørgen Nørregaards artikel om Højesteret og de ugifte samlevendes formueforhold. I det hele taget gælder det, at bortset fra de rent tekniske juridiske forhold afspejler Højesterets afgørelser udviklingen af de enkelte samfundsforhold.

Poul Meyer

Beth Grothe Nielsen: *Anstaltsbørn og børneanstalter gennem 400 år.* (Forlaget Socpol, 1986). 212 s., ill., 150,00 kr.

Poul W. Perch: *Træk af de danske børne- og ungdomshjems historie.* (Gyldendal, 1985). 139 s., 98,50 kr.

Ingen af de to bøger er skrevet specielt for den historiske fagkreds. Nielsen er jurist, mens Perch har været placeret centralt i det sociale omsorgsarbejde. Trods det er der ingen tvivl om, at bøgerne hovedsageligt vil have bud til de socialhistorisk interesserede og til de mange socialarbejdere og socialpædagoger, som stadig står midt i arbejdet med de unge. Hvor Nielsen trækker de lange historiske udviklingslinier fra o. 1600 og frem, fokuserer Perch på perioden 1950-76, hvorfor de to bøger udmærket supplerer hinanden. Begge har de også det tilfælles, at de hovedsageligt beskæftiger sig med rammerne for børns og unges anstalts- og institutionsliv. Med rammerne forstås den officielle målsætning for anstaltsanbringelsen, love og reglementer for livet på institutionen, disciplinære foranstaltninger, ledende pædagogiske principper. Kun i glimt får vi viden om forholdene på institutionerne og mest derved, at rammerne ændres som en konsekvens af kritik af forholdene. Begge forfattere er sig denne begrænsning bevidst: Perch søger at råde bod herpå ved at give korte situationsbeskrivelser af karakteristiske institutioner og også Nielsen kommer her og der ind på de faktiske forhold på institutionerne, selv om hun i sit forord udtrykkeligt gør opmærksom på, at hun vil holde sig til rammerne. Det skal ikke lægges hende til last, tværtimod. For historikeren er der ikke meget nyt at hente i hendes noget ujævnt disponerede fremstilling af tiden før 1950. Christian IVs børne-

hus præsenteres meget fyldigt, hvilket unægteligt giver fornemmelsen af, at det skyldes, at Olaf Olsens afhandling om anstalten har været lige for hånden. For de følgende perioder op til omkring 1900 trækkes der kraftigt på Axel Petersens to bøger om børnesagen fra lige efter århundredeskiftet. Tiden 1900-1950 behandles uforholdsmæssigt kort, inden der kommer en ny tyngde i fremstillingen på grundlag af strømmen af betænkninger og love. Det er især i denne sidste halvdel af bogen og Benny Lihmes store efterskrift, vi får både en vejviser til betænkningerne og lovgivningens hastige udvikling og strømninger i det pædagogiske arbejde. I disse afsnit er vi også behageligt fri for de irrelevante oplysninger, som man her og der studser over i tidligere afsnit. Hvorfor skal det f.eks. med, at kongen i 1830'erne – »vistnok personligt« – bidrog med et beløb til en opdragelsesanstalt (s. 41)? Disse kritiske bemærkninger til trods har Beth Grothe Nielsen leveret en nyttig oversigt over børneanstaltnes udvikling med understregning af det karakteristiske for de enkelte faser. Her er ikke tale om nogen idealisering af motiverne til anstaltens oprettelse, børnenes anbringelse der eller af de praktiske resultater. Forfatteren er institutionskritisk og forfalder derfor ikke – som i så mange institutionsfestskrifter – til begejstring over de stadige »humane« fremskridt på dette område i borgerskabets epoke. Grundlæggende fastholdes det, at et er den udtrykte eller officielle begrundelse for institutionsanbringelsen, og det kan være nok så meget angivet som hensynet til barnets tarv, men i realiteten tæller hensynet til den bestående samfundsorden, til »systemet«, mere end noget andet.

Perch er en »systemets mand« i kraft af, at han har været bl.a. socialministeriets konsulent vedrørende opdragel-

seshjemmene og pædagogisk-psykologisk konsulent for direktoratet for børne- og ungdomsforsorgen. Han har gjort den udvikling, han skriver om, med indefra og kan derfor trække på også sine egne erfaringer. Det medfører hverken, at han forholder sig glat eller ukritisk til udviklingen eller at oversigten bliver for omstændelig. Der sker så store og afgørende ændringer i tiden efter 1950, at oversigten nærmest er knap. Kort ridses udviklingen til 1950 op, hvorefter den hastige udvikling i faserne 1950-57, 58-64, 65-76 og tiden derefter præsenteres. Fra opdragelseshjem med et stort set uddannet personale til de professionaliserede institutioner i 60'erne og frem til det sidste årtis nye anbringelsesformer og institutionsafvikling. Man mærker på den ene side forfatterens kritik af den ældre tids pædagogiske praksis op til o. 1957 og på den anden hans stedvise skepsis overfor den nyeste udvikling. Han har selv været med til i en bestemt fase at arbejde for en professionalisering og specialisering af børne- og ungdomsarbejdet og er præget heraf. Ikke mindst synes de årlige såkaldte Krogerupmøder, som direktoratet fra 1958 gjorde til en fast institution, hvor der diskuteredes både administrative og pædagogiske principper, at have sat sig varige positive spor hos forfatteren. I dag må han konstatere, at der rettes stigende kritik mod selve det, han har arbejdet for og har været med til at gennemføre, mod professionaliseringen, mod eksperterne, mod behandlingsideologien, mod »formynderiet«. Loyalt refereres såvel intentionerne med som kritikken af børne- og ungdomsforsorgen helt frem til i dag. Det gør sammen med den fyldige bibliografi og registrene bogen til et oplagt første udgangspunkt for den, der vil tage denne side af samtidshistorien, af »institutionsvældet« op eller blot vil orienteres om udviklingen

på et område i vækst. For trods alle forhåbninger og forudsigelser har den sidste snes år ført til et stigende antal anbringelser af børn og unge udenfor hjemmet. Det er en helt anden historie.

John T. Lauridsen

Paul G. Ørberg: *Når nøden er størst. Viborg Gråbrødre Klosters historie fra reformationen til nutiden.* (Udgivet af Viborg Gråbrødre Kloster i samarbejde med Udgiverselskabet ved Landsarkivet for Nørrejylland, 1986). 286 s., ill., 274,50 kr.

Efterhånden har mange af de stiftelser og hospitaler, der efter reformationen dannedes på grundlag af de nedlagte klostre, fået deres historie skrevet. Ofte har anledningen været institutionens runde fødselsdag; dog ikke i dette tilfælde, hvor 450-års reformationsjubilæet er valgt. Godt det samme, for ellers havde vi måske måttet vente til 1991 på dette vægtige og smukke bidrag til den sociale forsorgs historie. Viborg almindelige hospital oprettedes nemlig først i 1541. Det er arkivar Paul G. Ørberg, der har påtaget sig opgaven at skrive fremstillingen, og han er gået grundigt til værks, har dykket ned i arkivmaterialet og har ikke spist læseren af med almindeligheder på grundlag af den foreliggende oversigtslitteratur. Dette som et suk over de jubilæumsbøger, der kun skal *markere* en institution, forening eller virksomhed og ikke, når trykpressen skal igang, også tænker på, om indholdet har mere blivende værdi og er værd at læse i, når jubilæumsrusen er ovre. Det har ikke været nogen helt ligetil opgave for Ørberg at gå igang med, og det af flere grunde. For det første er kildematerialet sparsomt, især for tiden før 1700. Bl.a. ildebrande, især den store brand i 1726, har tyndet stærkt ud i det skriftli-

ge kildemateriale. For det andet har det været forfatterens hensigt at komme tæt på hospitalslemmerne eller, som der står i den ledsagende bestillingsfolder: »Ledetråden i hele bogen har været at forsøge på at trænge ind til hospitalslemmernes egen opfattelse af deres tilværelse«. Det er unægteligt et ambitiøst forsøg, for her stiller ikke kun det i perioder sparsomme kildemateriale sig i vejen, men også kildematerialets hele karakter: Det er næsten altsammen fra administrationen, fra dem der herskede over og overvågede lemmerne. Oplysningerne om lemmernes tilværelsesopfattelse skal altså »filtreres« ud af et materiale, der bestemt ikke byder sig til med henblik på det stillede spørgsmål. Resultatet af forsøget er derfor blevet ret så magert, også for dette århundredes vedkommende, hvor det ellers nok skulle have været muligt at skaffe materiale fra institutionens beboere. Det sidste har forfatteren afstået fra. Alligevel vil jeg ikke betegne forsøget på at skaffe oplysninger om lemmernes oplevelse af deres tilværelse som helt mislykket, for Ørbergs »ledetråd« gennem bogen giver os et stort og spændende materiale om dagliglivet i institutionerne, vi kommer tæt på typer og episoder og får informationer om de regler, der til skiftende tider skulle følges. Tilmed får vi det sat ind i både et lokal- og et rigshistorisk perspektiv. Det er flot. De 274,50 kr. er derfor givet godt ud, hvis man vil sikre sig et af de seneste års bedste og solideste bidrag til dansk forsorgs historie.

John T. Lauridsen

Felix Nørgaard, Else Roesdahl, Roar Skovmand (red.): *Aggersborg gennem 1000 år fra vikingeborg til slægtsgaard.* (Poul Kristensens Forlag, Herning 1986). 233 s., 260 kr.